

Wewnątrzszkolny System Doradztwa Zawodowego

**opracowany na potrzeby
Zespołu Szkół im. Stanisława Staszica
w Malkini Górnej**

SPIS TREŚCI

PODSTAWY PRAWNE

WSTĘP

ROZDZIAŁ I . PODSTAWOWA TERMINOLOGIA

ROZDZIAŁ II. CELE

2.1 Cele główne

2.2 Cele szczegółowe

ROZDZIAŁ III. ZADANIA

3.1 Zadania Rady Pedagogicznej

3.2 Zadania nauczycieli przedmiotów

ROZDZIAŁ IV.

ADRESACI WSDZ W ZESPOLE SZKÓŁ IM. STANISŁAWA STASZICA W MAŁKINI GÓRNEJ

ROZDZIAŁ V.

METODY I FORMY ODDZIAŁYWAŃ

ROZDZIAŁ VI.

TREŚCI PROGRAMOWE DLA TECHNIKÓW

TREŚCI PROGRAMOWE DLA SZKÓŁ DLA DOROSŁYCH

ROZDZIAŁ VII.

PRZYKŁADOWE MOZLIWOŚCI WPROWADZANIA TREŚCI Z PORADNICTWA ZAWODOWEGO NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH

ROZDZIAŁ VIII.

PROPONOWANY PLAN REALIZACJI

ROZDZIAŁ IX.

EWALUACJA WSDZ

ROZDZIAŁ X.

PROPOZYCJA TEMATÓW Z ZAKRESU DORADZTWA ZAWODOWEGO DO REALIZACJI NA GODZINACH WYCHOWAWCZYCH

BIBLIOGRAFIA

Podstawy prawne

Podstawy prawne dotyczące doradztwa zawodowego

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie Oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943),
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo Oświatowe (Dz. U. z 2017, poz. 59), tekst jednolity z dn. 18 maja 2021 r.
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę- Prawo Oświatowe (Dz. U. z 2017, poz. 60)
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r.- Prawo oświatowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 996, 1000, 1290, 1669, 2245)
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001 r. Nr 61 poz. 624 ze zm.),
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określania szkód wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2009 r. Nr 50 poz. 400 ze zm.),
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno- pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 199),
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532),
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 r. poz. 1591)
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 r. poz. 1643)
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2015 r. poz. 1113),
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji charakterze ogólnym – poziomy 1–4 (Dz. U. 2016 poz. 520).
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze zawodowym – poziomy 1–8 (Dz. U. 2016 poz. 537),
14. Komisja Wspólnot Europejskich „Memorandum dotyczące kształcenia ustawicznego”, dokument roboczy komisji, BRUKSELA 2000,
15. Rezolucja Rady Unii Europejskiej z 18 maja 2004-9286/04 dotycząca poradnictwa zawodowego.
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Warszawa, dnia 20 lutego 2019 r. poz. 325).
17. Rozporządzenie Ministra Edukacji narodowej z dnia 2 lipca 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno- pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Warszawa, dnia 16 lipca 2019 r. poz. 1322).

18. Statuty poszczególnych typów szkół.

19. Szkolny Program Wychowawczo- Profilaktyczny.

Wstęp

Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Małkini Górnej jest szkołą ponad gimnazjalną i ponadpodstawową, w której funkcjonują klasy Technikum kształcące w zawodach: technik transportu kolejowego, technik pojazdów samochodowych, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik informatyk oraz Liceum Ogólnokształcącego dla dorosłych. Uczniowie i słuchacze tych szkół, pomimo wybranej w gimnazjum lub w szkole podstawowej i ugruntowanej w kolejnych klasach szkoły ponadgimnazjalnej i ponadpodstawowej drogi rozwoju zawodowego, stają często przed wyborami, które czasami wymagają szerokiego dostępu do informacji zawodowej oraz profesjonalnej pomocy.

Człowiek coraz częściej jest zmuszony do nawet wielokrotnej zmiany zawodu, uzupełniania kwalifikacji oraz poszukiwania pracy. Podnoszenie umiejętności i wykształcenia oraz ich zmiana stają się czynnikami na trwale wpisanymi w życiorys zawodowy każdego pracownika. Wszystko to przyczynia się do tego, że ważnym elementem systemu edukacji zawodowej staje się wyposażenie uczniów w umiejętności przydatne w podejmowaniu racjonalnych decyzji dotyczących wyboru zawodu, które będą miały wpływ na dalszy przebieg kariery zawodowej młodego człowieka. Uczeń musi posiadać świadomość, że jest autorem własnej kariery. Na jego drodze stoi problem bezrobocia, rosnące tempo życia, a to wszystko powoduje, że dokonuje on często przypadkowych wyborów. To rzutuje później na dylematy ekonomiczne, czyli koszty edukacji i przekwalifikowania oraz wysokie koszty emocjonalne, takie jak frustracja, niezadowolenie, poczucie braku sensu istnienia, depresja.

System doradztwa zawodowego w szkole powinien zapewnić uczniom nie tylko poznanie możliwości zdobycia zawodów oferowanych przez szkoły oraz wymagań, jakie stawiają one kandydatom, ale umożliwić także rozwijanie świadomości własnych uzdolnień, potencjałów, posiadanych umiejętności, kwalifikacji i zainteresowań, zarówno w aspekcie życzeniowym jak i rzeczywistym. Ponadto system ten winien zapewnić poznanie procesu aktywnego szukania pracy, podejmowania słusznych decyzji i uświadomienie konsekwencji dokonywanych wyborów. Oprócz tego powinien stworzyć możliwości kształcenia umiejętności radzenia sobie ze zmianami, poprzez rozwijanie umiejętności adaptacyjnych i umiejętności wychodzenia naprzeciw nowym sytuacjom i wyzwaniom zawodowym. Tym wszystkim wyzwaniom winien sprostać Wewnętrzny System Doradztwa Zawodowego. System ten stwarza uczniom realną możliwość zdobycia wiedzy i umiejętności niezbędnych do odnalezienia swojego miejsca na drodze kariery zawodowej- poznania siebie i własnych predyspozycji zawodowych, zasad rządzących rynkiem pracy, uzyskania informacji o lokalnym rynku pracy, zaplanowania własnej kariery zawodowej.

I. PODSTAWOWA TERMINOLOGIA

Poradnictwo zawodowe

Długofalowe i wieloetapowe działania wychowawcze, towarzyszące jednostce w trakcie jej rozwoju zawodowego. Obejmuje ono udzielanie pomocy uczniom i dorosłym w planowaniu, tworzeniu i rozwoju kariery zawodowej, przynoszącej jednostce satysfakcję i zawodowy sukces.

(por.: W. Trzeciak. *Ogólne zasady funkcjonowania poradnictwa zawodowego w systemie urzędów pracy. maszynopis, Wyd. KUP, Warszawa 1996, s. 4)*

Orientacja zawodowa

Działania wychowawcze szkoły, rodziców i innych osób, grup i instytucji mające na celu przygotowanie młodzieży do planowania kariery zawodowej, których ważnym elementem jest podejmowanie kolejnych decyzji wyboru zawodu i szkoły.

(por.: K. Lelińska: *Założenia i kierunki rozwoju poradnictwa zawodowego w warunkach reformy edukacji (1999) Problemy poradnictwa psychologiczno- pedagogicznego. Nr 2/ 11. s. 29*)

Doradztwo zawodowe

Świadczenie pomocy w dokonywaniu kolejnych decyzji wyboru zawodu lub pracy w formie indywidualnej porady zawodowej, poprzez analizę pola problemowego jednostki i udzielenie jej informacji zawodowych, podawanie wskazówek, sugestii oraz wskazówek.

(por.: K. Lelińska: *Założenia i kierunki rozwoju poradnictwa zawodowego w warunkach reformy edukacji (1999) Problemy poradnictwa psychologiczno- pedagogicznego. Nr 2/ 11. s. 29*)

Doradca zawodowy

Osoba udzielająca pomocy w formie grupowych i indywidualnych porad zawodowych młodzieży i osobom dorosłym w wyborze zawodu, kierunku kształcenia i szkolenia, uwzględniając ich możliwości psychofizyczne i sytuację życiową, a także potrzeby rynku pracy oraz możliwości systemu edukacyjnego, współpracując z rodzicami i nauczycielami w procesie orientacji zawodowej uczniów oraz wykorzystując w tym celu wiedzę o zawodach, znajomość psychologicznych i pedagogicznych technik, diagnozę rynku pracy oraz techniczne środki przekazywania informacji zawodowej.

(por.: *Klasyfikacja Zawodów i Specjalności. 1995. Wyd. MP i PS. Tom V, Zeszyt 2 cz. II. s. 497*)

Informacja zawodowa

Objemuje zbiory danych potrzebnych jednostce do podejmowania kolejnych decyzji zawodowych oraz związanych z zatrudnieniem. Zakres treści, metod i kanały przekazywanych informacji są dostosowane do etapu rozwoju zawodowego jednostki oraz rodzajów podejmowanych decyzji.

(por.: K. Lelińska: *Przygotowanie uczniów do wyboru zawodu metodą zajęć praktycznych*). 1985. WS I P. s. 35)

Informacja edukacyjna

Zbiory danych potrzebnych jednostce do podejmowania decyzji związanych z dalszym kształceniem.

Orientacja zawodowa

Objemuje wszystkie działania wychowawcze szkoły, rodziców i innych osób, grup i instytucji mające na celu przygotowanie młodzieży do planowania kariery zawodowej, której ważnym elementem jest podejmowanie kolejnych decyzji wyboru szkoły i zawodu.

(por.: K. Lelińska: *Założenia i kierunki rozwoju poradnictwa zawodowego w warunkach reformy edukacji (1999) Problemy poradnictwa psychologiczno- pedagogicznego. Nr 2/ 11. s. 29*)

Zawód

Wewnętrznie spójny system czynności wymagający określonych kwalifikacji, wykonywanych w uregulowany sposób i systematycznie, stanowiący podstawę utrzymania i zapewnijający pozycję w społeczeństwie.

(por.: J. Szczepański: *Czynniki kształtujące zawód i strukturę zawodową. Socjologia zawodów, K i W, Warszawa 1965, s. 15-16*)

Wewnątrzszkolny System Doradztwa Zawodowego

Ogół działań podejmowanych przez szkołę w celu przygotowania uczniów do wyboru zawodu, poziomu i kierunku kształcenia. System powinien określać role i zadania doradcy oraz szkoły w ramach planu działań, czas i miejsce realizacji zadań, oczekiwane efekty, formy i metody pracy.

II. CELE

2.1 Cele główne

Cele ukierunkowane na:

- przyszłość;
- rynek pracy;
- na realizację celów związanych z karierą zawodową;
- przybliżenie uczniom informacji dotyczących zawodów i rynku pracy;
- przygotowanie uczniów do radzenia sobie z ciągłymi zmianami we współczesnym świecie;
- poznanie swoich zainteresowań;
- rozwijanie umiejętności samooceny i możliwości wykorzystania tej umiejętności, wyrabianie szacunku dla samego siebie;
- przygotowanie młodzieży do trafnego wyboru zawodu, drogi dalszego kształcenia-świadomego wyboru szkoły policealnej, wyższej, kursów zawodowych ;
- przygotowanie do dalszego kształcenia, do roli pracownika na współczesnym rynku pracy;
- przygotowanie ucznia do roli pracownika na obecnym rynku pracy, samodzielności w różnych sytuacjach życiowych;
- wskazanie źródeł informacji o świecie zawodów;
- przygotowanie rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu przez nie decyzji edukacyjnych i zawodowych
- wzrost świadomości u uczniów dotyczący odpowiedzialności za własną przyszłość zawodową;
- wzmacnianie myślenia o karierze zawodowej w pespektywie procesu podejmowania decyzji;
- rozszerzanie perspektyw na to, co jest po ukończeniu szkoły;
- kształtowanie pro aktywnych postaw wobec zmiany;
- pomaganie uczniom w reorientacji zawodowej w przypadku stwierdzenia niewłaściwego wyboru zawodu;
- rozwijanie w uczniach świadomości mobilności zawodowej i pobudzanie aktywności do poszukiwania alternatywnych rozwiązań w różnych sytuacjach zawodowych i życiowych (w tym bezrobocie i niepełnosprawność);
- kształtowanie umiejętności sprawnego komunikowania się, współpracy w grupie i autoprezentacji.

2.2. Cele szczegółowe

a) W zakresie pracy z młodzieżą.

Uczniowie:

- ◆ rozwijają umiejętności samooceny;
- ◆ wzmacniają poczucie własnej wartości;
- ◆ znają system kształcenia;
- ◆ znają harmonogram rekrutacji;
- ◆ znają czynniki trafnego wyboru zawodu;
- ◆ potrafią podejmować trafne decyzje i dokonywać słusznych wyborów;
- ◆ znają możliwości rozwijania swoich zainteresowań;
- ◆ poznają i nazywają swoje mocne strony, wzmacniają poczucie własnej wartości ;
- ◆ poznają procedury osiągnięcia kwalifikacji zawodowych;
- ◆ znają rolę zainteresowań w wyborze zawodu;
- ◆ postrzegają wybór zawodu jako proces rozwojowy;
- ◆ kształtują aktywne postawy wobec własnej kariery edukacyjnej i zawodowej;

- ◆ kształtują postawy przedsiębiorcze;
- ◆ kształtują umiejętności określania życiowych celów i planowania ich osiągnięcia;
- ◆ rozwijają umiejętności sprawnego komunikowania się i autoprezentacji;
- ◆ rozwijają umiejętność pracy w grupie;
- ◆ poznają zasady funkcjonowania rynku pracy;
- ◆ poszerzają zasób informacji na temat sposobów poszukiwania pracy;
- ◆ nabywają umiejętność przygotowania dokumentów towarzyszących poszukiwaniu pracy;
- ◆ kształtują umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych i stresowych;
- ◆ wykorzystują informacje o losach absolwentów do promowania wartości edukacji;
- ◆ poszerzają wiedzę z zakresu zawodów przyszłości na rynku krajowym i zagranicznym;
- ◆ przygotowują się do mobilności i elastyczności rynku pracy oraz kształcenia ustawicznego przez całe życie.

b) W zakresie pracy z rodzicami:

- ◆ Zapoznanie się z założeniami pracy informacyjno- doradczej szkoły na rzecz uczniów.
- ◆ Podniesienie umiejętności komunikowania się ze swoimi dziećmi.
- ◆ Doskonalenie umiejętności wychowawczych.
- ◆ Wypracowanie form wspierania dzieci w wyborze ich dalszej drogi życiowej.
- ◆ Poznanie oferty edukacyjnej szkolnictwa na różnych jego poziomach- policealnego, wyższego.
- ◆ Wspieranie rodziców uczniów, którzy mają problemy zdrowotne, emocjonalne, decyzyjne, rodzinne itp.
- ◆ Uzyskanie informacji o tym, gdzie szukać pomocy dla swoich dzieci.

III. ZADANIA

3.1 Zadania rady pedagogicznej:

- ◆ Zapewnienie ciągłości działania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zgodnie ze statutem szkoły.
- ◆ Określenie priorytetów dotyczących orientacji i informacji zawodowej w ramach programu wychowawczo- profilaktycznego szkoły.
- ◆ Określenie priorytetów dotyczących gromadzenia informacji i prowadzenia poradnictwa zawodowego w placówce.
- ◆ Śledzenie losów edukacyjnych i zawodowych absolwentów.
- ◆ Zapewnienie uczniom profesjonalnej pomocy doradczej, włączenie placówek, instytucji i zakładów pracy w proces orientacji zawodowej.
- ◆ Wspieranie lokalnych inicjatyw mających na celu pomoc młodzieży wejść na rynek pracy.
- ◆ Umiejętność diagnozowania potrzeb uczniów, ich poglądów, oczekiwań wobec szkoły i rynku pracy.
- ◆ Realizacja działań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, umiejętności poruszania się na rynku pracy.
- ◆ Identyfikacja potrzeb uczniów i rodziców oraz zmian na rynku pracy i dostosowanie do nich oferty edukacyjnej placówki.
- ◆ Prowadzenie zróżnicowanych metod aktywnego poznania zawodów, osobowości i kierunków kształcenia oraz rynku pracy.
- ◆ Rozwijanie talentów i zainteresowań uczniów.
- ◆ Rozbudzenie aspiracji zawodowych uczniów.

- ◆ Wspieranie młodzieży i rodziców w wyborze dalszego kierunku kształcenia lub pracy zawodowej.

- ◆ Nakreślenie dalszego kierunku pracy z rodzicami i młodzieżą.

3.2 Zadania nauczycieli przedmiotów:

- ◆ Wprowadzenie orientacji edukacyjnej i zawodowej do lekcji przedmiotowych. Powiązanie treści przedmiotowych z możliwymi kierunkami kształcenia i zawodu.

- ◆ Wskazywanie korelacji treści przedmiotowych z praktyką zawodową.

- ◆ Promowanie swojego przedmiotu w kontekście wyborów edukacyjno- zawodowych.

- ◆ Wskazywanie zawodów, dla których umiejętności przedmiotowe są kluczowe.

- ◆ Informowanie o ścieżkach kształcenia prowadzących do zawodów.

- ◆ Uświadamianie uczniów o istotności danego przedmiotu szkolnego w karierach edukacyjno- zawodowych realizowanych w innych dyscyplinach.

IV. ADRESACI WSDZ W Z.S. IM. ST. STASZICA W MAŁKINI:

- ◆ uczniowie szkoły;

- ◆ słuchacze;

- ◆ absolwenci szkoły;

- ◆ rodzice;

- ◆ pracodawcy;

- ◆ środowisko lokalne.

V. DZIAŁANIA SKIEROWANE DO UCZNIÓW

1. Współpraca z instytucjami: Powiatowym Urzędem Pracy w Ostrowi Mazowieckiej,

2. Powiatowym Urzędem Pracy w Ostrołęce, szkołami i uczelniami wyższymi, pracodawcami

2. Wycieczki zawodoznawcze i przedmiotowe.

3. Udział młodzieży w projektach:

Projekty w naszej szkole

- ◆ Projekt pt.: **“Zagraniczne kształcenie, nowoczesna kolej , języki obce – szansą do wejścia na rynek pracy”** z programu ERASMUS + został zatwierdzony do realizacji. Projekt otrzymał dofinansowanie 79 692 EUR. Młodzież ucząca się w zawodzie technik transportu kolejowego będzie miała możliwość uczestnictwa (27.08- 10.09.2021 r.) w praktykach zawodowych w Hiszpanii.

- ◆ **Projekt Samorządu Województwa Mazowieckiego „Mazowsze – stypendia dla uczniów szkół zawodowych”** w ramach X Osi Priorytetowej, Działanie 10.3 Doskonalenie zawodowe, Poddziałanie 10.3.2 Programy stypendialne współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i krajowych środków”. Celem udzielania stypendiów jest umożliwienie rozwoju zawodowego uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe z obszaru Województwa Mazowieckiego. Wsparcie przeznaczone jest dla uczniów uzdolnionych w zakresie przedmiotów zawodowych.

- ◆ **Stypendia PKP PLK** dla uczniów klas technikum w zawodzie technik transportu kolejowego.

- ◆ **Stypendia z Kolei Mazowieckich- KM sp. z o. o.** dla uczniów klas technikum w zawodzie technik transportu kolejowego.

- ◆ Projekt pt.: **„Mobilność kadry- rozwijanie kompetencji językowych nauczycieli”** w ramach programu Erasmus + w roku 2020 Akcja 1. Mobilność edukacyjna. Kształcenie i szkolenie zawodowe KA- 101- Mobilność kadry edukacji szkolnej. Projekt jest skierowany do nauczycieli i pracowników naszej szkoły. Dwutygodniowe mobilności kadry będą odbywały się w Irlandii, na Malcie i na Cyprze. Celem projektu będzie podniesienie kompetencji językowych, pedagogicznych i zawodowych. W projekcie weźmie udział 14 nauczycieli. Czas realizacji projektu- 01.07.2020 r.- 31.12.2021 r. Całkowita wartość projektu- 40 330,00 euro.

4. Udział online w targach edukacyjnych- "Salon maturzystów" w Warszawie.
5. Aktywny udział młodzieży podczas "Dni otwartych szkoły".
6. Organizowanie spotkań z przedstawicielami zawodów zgodnie ze specyfiką kierunków kształcenia w szkole.
7. Organizowanie wizyt w firmach, w których znajdują się stanowiska pracy zgodne z kierunkiem kształcenia uczniów.
8. Organizowanie spotkań z absolwentami szkoły, którzy osiągnęli sukces zawodowy (promowanie dobrych wzorców).
9. Prowadzenie zajęć warsztatowych przez zewnętrznych doradców zawodowych na temat predyspozycji zawodowych i dalszej drogi zawodowej.
10. Umożliwianie udziału w spotkaniach informacyjnych i targach dotyczących rynku pracy.
11. Opracowanie i wykorzystanie scenariuszy lekcji wychowawczych związanych z doradztwem zawodowym.
12. Prowadzenie zajęć doskonalących umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej współdziałania w grupie, radzenia sobie ze stresem, autoprezentacji podczas rozmowy kwalifikacyjnej z potencjalnymi pracodawcami.
13. Realizowanie elementów doradztwa zawodowego na zajęciach przedmiotowych z uwzględnieniem specyfiki danego przedmiotu.
14. Angażowanie w organizację uroczystości i imprez szkolnych.
15. Promowanie idei wolontariatu.
16. Gromadzenie i udostępnianie informacji edukacyjno- zawodowej o zawodach, o rynku pracy, o możliwościach kształcenia i zatrudnienia, o kierunkach kształcenia na wyższych uczelniach w postaci prasy, informatorów, programów multimedialnych (biblioteka, świetlica szkolna, pedagog, osoby zajmujące się doradztwem zawodowym).
17. Inspirowanie do zdobywania nowych umiejętności poprzez udział w dodatkowych zajęciach zawodowych (kursy kwalifikacyjne).
18. Krzewienie samodzielnego pozyskiwania informacji (korzystanie z portali dotyczących rynku pracy, programów multimedialnych do samobadania, informatorów, ulotek, broszur, itp.).
19. Udzielanie porad i konsultacji indywidualnych.
20. Prowadzenie zajęć grupowych związanych tematycznie z obszarami: poznawanie własnych zasobów; świat zawodów i rynek pracy; rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie; planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji zawodowych..
21. Wyposażenie uczniów w umiejętność sporządzania dokumentów aplikacyjnych w ubieganiu się o pracę.
22. Przygotowanie do olimpiad i konkursów np.: „Olimpiada Przedsiębiorczości”, udział w projekcie edukacyjnym „Lekcje z ZUS”.
23. Organizowanie praktyk i staży zawodowych kraju i zagranicą.

VI. DZIAŁANIA SKIEROWANE DO NAUCZYCIELI, WYCHOWAWCÓW, SPECJALISTÓW

1. Umożliwienie zainteresowanym osobom udziału w szkoleniach i kursach z zakresu doradztwa zawodowego.
2. Prezentowanie działań WSDZ na posiedzeniach Rady Pedagogicznej.
3. Organizowanie wizyt studyjnych w firmach.
4. Organizowanie spotkań informacyjnych z przedstawicielami instytucji rynku pracy.
5. Organizowanie spotkań informacyjnych z przedstawicielami firm lokalnego rynku pracy.
6. Udostępnianie zasobów z obszaru doradztwa zawodowego.
7. Wspieranie w realizacji zadań z doradztwa zawodowego.

VII. DZIAŁANIA SKIEROWANE DO RODZICÓW

1. Organizowanie konsultacji dotyczących decyzji edukacyjno- zawodowych uczniów.

2. Zapoznanie rodziców z procedurami przeprowadzania egzaminów zawodowych i egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie.
3. Informowanie o targach pracy.
4. Informowanie o targach edukacyjnych.
5. Udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych (min.: stronę WWW szkoły, szkolne konto Facebooka, tablice informacyjne, e- dziennik).

VIII. TREŚCI PROGRAMOWE Z ZAKRESU DORADZTWA ZAWODOWEGO DLA TECHNIKÓW

1. Poznawanie własnych zasobów

Uczeń:

- 1.1 sporządza bilans własnych zasobów na podstawie dokonanej autoanalizy („portfolio”);
- 1.2 ustala obszary do rozwoju edukacyjno-zawodowego i osobistego;
- 1.3 określa wpływ stanu zdrowia na wykonywanie zadań zawodowych;
- 1.4 rozpoznaje swoje możliwości i ograniczenia w zakresie wykonywania zadań zawodowych i uwzględnia je w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- 1.5 analizuje własne zasoby (zainteresowania, zdolności, uzdolnienia, kompetencje, predyspozycje zawodowe) w kontekście planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- 1.6 określa własny system wartości, w tym wartości związanych z pracą i etyką zawodową.

2. Świat zawodów i rynek pracy

Uczeń:

- 2.1 analizuje informacje o lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim rynku pracy oraz funkcjonujących na nim zasadach w kontekście wyborów edukacyjno-zawodowych;
- 2.2 określa zawody i stanowiska pracy, dla których bazę stanowią jego kwalifikacje, z uwzględnieniem zawodów przyszłości i zapotrzebowania rynku pracy;
- 2.3 porównuje formy zatrudnienia i możliwości funkcjonowania na rynku pracy jako pracownik, pracodawca lub osoba prowadząca działalność gospodarczą w obszarze, w którym się kształci, oraz analizuje podstawy prawa pracy, w tym rodzaje umów o pracę, sposoby ich rozwiązywania, prawa i obowiązki pracownika;
- 2.4 konfrontuje własne zasoby ze zidentyfikowanymi potrzebami i oczekiwaniami pracodawców oraz wymaganiami rynku pracy;
- 2.5 określa znaczenie i wskazuje możliwości odbycia stażu zawodowego lub zdobycia zatrudnienia z wykorzystaniem dostępnych form aktywizacji zawodowej;
- 2.6 sporządza i aktualizuje dokumenty aplikacyjne zgodnie z wymaganiami pracodawców;
- 2.7 przygotowuje się do zaprezentowania siebie i swoich kompetencji podczas rozmowy kwalifikacyjnej;
- 2.8 charakteryzuje przebieg procesu zakładania własnej działalności gospodarczej oraz instytucje wspomagające zakładanie własnej działalności gospodarczej;
- 2.9 charakteryzuje instytucje wspomagające planowanie ścieżki edukacyjno-zawodowej, w tym instytucje rynku pracy.

3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie

Uczeń:

- 3.1 korzysta ze źródeł informacji dotyczących dalszego kształcenia i doskonalenia zawodowego formalnego, pozaformalnego i nieformalnego;
- 3.2 analizuje możliwości uzupełniania, poszerzania i uzyskiwania nowych kwalifikacji zawodowych w ramach krajowego i europejskiego systemu kwalifikacji;
- 3.3 określa korzyści wynikające z uczenia się przez całe życie w rozwoju osobistym i zawodowym;
- 3.4 analizuje możliwości kontynuowania nauki.

4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych

Uczeń:

- 4.1 ustala swoje cele, zadania i działania w kontekście planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- 4.2 sporządza indywidualny plan działania – planuje różne warianty ścieżek edukacyjno-zawodowych na podstawie bilansu własnych zasobów i wartości oraz informacji na temat rynku edukacji i rynku pracy, przewidując skutki własnych decyzji;
- 4.3 dokonuje wyboru dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej zgodnie z posiadanymi zasobami i określonymi celami zawodowymi.

TREŚCI PROGRAMOWE Z ZAKRESU DORADZTWA ZAWODOWEGO SZKÓŁ DLA DOROSŁYCH

1. Poznawanie własnych zasobów

Słuchacz:

- 1.1 weryfikuje własne zasoby (zainteresowania, zdolności, uzdolnienia, kompetencje, predyspozycje zawodowe) w kontekście planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- 1.2 sporządza bilans systemu wartości, w tym wartości związanych z pracą i etyką zawodową;
- 1.3 sporządza bilans własnych zasobów na podstawie dokonanej autoanalizy („portfolio”);
- 1.4 ustala obszary do rozwoju edukacyjno-zawodowego i osobistego;
- 1.5 określa wpływ stanu zdrowia na wykonywanie zadań zawodowych;
- 1.6 rozpoznaje swoje możliwości i ograniczenia w zakresie wykonywania zadań zawodowych i uwzględnia je w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej.

2. Świat zawodów i rynek pracy

Słuchacz:

- 2.1 określa zawody i stanowiska pracy, dla których bazę stanowią jego kwalifikacje, z uwzględnieniem zawodów przyszłości i zapotrzebowania rynku pracy;
- 2.2 analizuje podstawy prawa pracy, w tym rodzaje umów o pracę, sposoby ich rozwiązywania, prawa i obowiązki pracownika;
- 2.3 identyfikuje i analizuje informacje o lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim rynku pracy;
- 2.4 identyfikuje potrzeby i oczekiwania pracodawców, analizuje oferty pracy pod kątem własnych zasobów;
- 2.5 wskazuje metody poszukiwania pracy oraz możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego;
- 2.6 samodzielnie sporządza i aktualizuje dokumenty aplikacyjne zgodnie z wymaganiami pracodawców;
- 2.7 samodzielnie przygotowuje się do zaprezentowania siebie i swoich kompetencji podczas rozmowy kwalifikacyjnej;
- 2.8 charakteryzuje przebieg procesu zakładania własnej działalności gospodarczej oraz instytucje wspomagające zakładanie własnej działalności gospodarczej;
- 2.9 charakteryzuje instytucje wspomagające planowanie ścieżki edukacyjno-zawodowej, w tym instytucje rynku pracy.

3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie

Słuchacz:

- 3.1 korzysta ze źródeł informacji dotyczących dalszego kształcenia i doskonalenia zawodowego formalnego, pozaformalnego i nieformalnego;
- 3.2 określa własne potrzeby szkoleniowe;
- 3.3 rozpoznaje i analizuje możliwości doskonalenia zawodowego, przekwalifikowania i doksztalcania;
- 3.4 określa korzyści wynikające z uczenia się przez całe życie w rozwoju osobistym i zawodowym.

4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych

Słuchacz:

4.1 ustala swoje cele, zadania i działania w kontekście planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej;

4.2 sporządza indywidualny plan działania – planuje różne warianty ścieżek edukacyjno-zawodowych na podstawie bilansu własnych zasobów i wartości oraz informacji na temat rynku edukacji i rynku pracy, przewidując skutki własnych decyzji;

4.3 samodzielnie podejmuje decyzje dotyczące dalszej edukacji lub zatrudnienia.

IX. PRZYKŁADOWE MOŻLIWOŚCI WPROWADZANIA TREŚCI Z PORADNICTWA ZAWODOWEGO NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH

Lekcja przedmiotowa	Realizowane treści
Język polski	autoprezentacja, prezentacja, budowanie tekstu retorycznie poprawnego, pisanie wypowiedzi w formie CV, listu motywacyjnego, podania, ogłoszenia
Języki obce	określenie własnego hobby, mówienie o sobie, o swoim wyglądzie, zainteresowaniach, poznawanie słownictwa odnoszącego się do ich cech osobowych, pisanie korespondencji formalnej, poznawanie zawodów związanych z kierunkiem kształcenia, rozmowa kwalifikacyjna (dialog z potencjalnym pracodawcą), pisanie CV i listu motywacyjnego
Wiedza o społeczeństwie, historia	Szanowanie praw i obowiązków człowieka i obywatela, promowanie postaw humanitarnych, poznanie podstawowych zasad prawa obowiązującego w Polsce
Religia	Kształtowanie poczucia własnej wartości, wartości moralne w różnych zawodach, określenie własnych celów życiowych- powołanie do danego zawodu, praca jako wartość
Wiedza o kulturze	Tworzenie wypowiedzi posługując się różnymi mediami (słowo mówione i pisane, obraz malarski, fotograficzny, filmowy, dźwięk, widowisko, środki multimedialne);
Informatyka	Wyszukiwanie i gromadzenie różnych informacji w Internecie, przedstawienie usług i form działania technologii informacyjnej (e- banki, e- nauka, e- book, e- szkolenia), umiejętność poruszania się po wirtualnym rynku pracy
Matematyka	Rozmowy z młodzieżą na temat potrzeby nauki matematyki, jej niezbędność w życiu codziennym, wskazanie zawodów, w których podstawą jest matematyka (np. księgowość, bankowość, handel), wspieranie nauczycieli w przygotowaniu ucznia do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie przy rozwiązywaniu zadań praktycznych np.: wypełnienie PIT, wybór dobrej lokaty
Podstawy przedsiębiorczości	Przygotowanie do wykonywania pracy zawodowej, do wejścia na rynek pracy, przygotowanie ucznia do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie, do rozwiązywania zadań praktycznych
Edukacja dla bezpieczeństwa	Kształtowanie ochrony życia i zdrowia własnego oraz innych, przygotowanie do indywidualnego ratownictwa przedmedycznego w nagłych stanach zagrożenia życia, wolontariat- idea i uczestnictwo
Fizyka	Omówienie zawodów budowlanych, mechanicznych, przekazywanie wiedzy o szkodliwości hałasu, elementy astronomii, elektryczności, robotyki, automatyki

Biologia	Prawidłowe żywienie (dietetyka), zastosowanie genetyki i inżynierii genetycznej (biotechnologia), higiena odpoczynku, eliminacja stresu, doping i jego skutki
Chemia	Zasady bhp w pracowni chemicznej (laborant), pierwsza pomoc w przypadku poparzeń oraz zatruc środków chemicznymi (ratownictwo medyczne), właściwości chemiczne i fizyczne wybranych pierwiastków i ich związków (w budownictwie, hutnictwie, farmacji, w kosmetologii)
Geografia	Bezrobocie w Polsce, poszukiwane zawody, przemysł nowych technologii, problemy globalizacji
Wychowanie fizyczne	Aktywność fizyczna w zależności od rodzaju pracy zawodowej, umiejętność niwelowania skutków długiej pracy w pozycji siedzącej lub stojącej, dbałość o zdrowie na każdym etapie życia
Godzina z wychowawcą	min. umiejętność komunikowania się, pracy w grupie, samopoznanie, radzenie sobie ze stresem, autoprezentacja, poczucie własnej wartości, wybór zawodu, kierunku studiów
Biblioteka szkolna	Korzystanie z Internetu, prezentacja własnej osoby (wygląd zewnętrzny) właściwy ubiór, udostępnianie informatorów o studiach wyższych
Świetlica szkolna	Znaczenie pracy w życiu człowieka, kształtowanie umiejętności korzystania ze wszystkich możliwych form i dróg skutecznego poszukiwania pracy, spotkania z przedstawicielami wyższych uczelni, prezentacja w gablotach informacji edukacyjnych oraz zawodowych

Treści doradztwa edukacyjno- zawodowego, w przypadku przedmiotów zawodowych, są zawarte w podstawie programowej i ich realizacja trwa przez cały cykl nauki.

X. PROPONOWANY PLAN REALIZACJI

Lp.	Przedsięwzięcie	Forma realizacji	Osoba odpowiedzialna	Uczestnicy
1	Zapoznanie Rady Pedagogicznej z Wewnątrzszkolnym Programem Doradztwa Zawodowego	Prelekcja na spotkaniu RP	Zespół do spraw doradztwa zawodowego	Nauczyciele
2	Zapoznanie rodziców z Wewnątrzszkolnym Programem Doradztwa Zawodowego	Informacja na spotkaniu z rodzicami	Wychowawca, zespół do spraw doradztwa zawodowego	Rodzice
3	Indywidualne porady dla rodziców uczniów, którzy mają problemy zdrowotne, emocjonalne, decyzyjne, intelektualne, rodzinne itp.	Indywidualne spotkania	Pedagog, wychowawca, pielęgniarka szkolna	Rodzice
Prowadzenie zajęć przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia pracy zawodowej.				
Poznanie siebie				
Zebranie informacji dotyczących zainteresowań uczniów, ich umiejętności i uzdolnień				
1	Zajęcia integracyjne.	Zajęcia z wychowawcą, z pedagogiem, zajęcia świetlicowe, lekcje biblioteczne	Wychowawca, pedagog, wychowawca świetlicy, nauczyciel bibliotekarz	Uczniowie klas I
2	Komunikacja interpersonalna	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Uczniowie klas II
3	Mocne, słabe strony, zdolności i umiejętności.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą, z	Wychowawca, pedagog, wychowawca	Uczniowie klas II

		pedagogiem, zajęcia świetlicowe	światlicy, nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	
4	Czynniki wpływające na wybór dalszej drogi życiowej- predyspozycje zawodowe, osobowość zawodowa.	Zajęcia z wychowawcą	Pedagog, wychowawca	Wszyscy uczniowie
5	Pragnienia i cele życiowe	zajęcia z wychowawcą	Wychowawca, pedagog	Uczniowie klas I
6	Wiem, umiem jaki/ jaka jestem- przygotowanie do zmian w życiu człowieka w kontekście planowania kariery.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą	Wychowawca, pedagog, nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Wszyscy uczniowie
7	Wpływ wartości na życie zawodowe- praca jako wartość.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą	Wychowawca, pedagog, nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Wszyscy uczniowie
8	Świadome planowanie ścieżki kariery zawodowej.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą	Wychowawca, pedagog, nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Wszyscy uczniowie
Wiedza o zawodach i rynku pracy				
1	Lista zawodów, stanowisk pracy- współczesny rynek pracy, zawody przyszłości.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Uczniowie klas II i III
2	Charakterystyka poszczególnych zawodów.	Zajęcia warsztatowe	Wychowawcy, nauczyciele przedmiotów zawodowych, zajęcia świetlicowe, zajęcia biblioteczne, Powiatowy Urząd Pracy	Uczniowie klas I i II, rodzice
3	Praca i kształcenie w UE.	Zajęcia warsztatowe, praktyki zagraniczne	Wychowawcy, nauczyciele przedmiotów zawodowych, Powiatowy Urząd Pracy	Wszyscy uczniowie, rodzice
4	Moja firma- samozatrudnienie	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, przedmioty zawodowe	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, nauczyciele przedmiotów zawodowych	Wszyscy uczniowie
5	Funkcjonowanie i mechanizmy rynku pracy.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości	Uczniowie klas II i III
6	Planowanie dalszej ścieżki edukacyjnej	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą, zajęcia z pedagogiem,	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, pedagog,	Wszyscy uczniowie

		udział w targach edukacyjnych, spotkania z przedstawicielami wyższych uczelni	wychowawca przedstawiciele wyższych uczelni	
7	Planowanie ścieżki zawodowej	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą, zajęcia z pedagogiem, udział w targach pracy, wycieczki do zakładów pracy	Wychowawca, nauczyciel, pedagog	Wszyscy uczniowie
Aktywne metody poszukiwania pracy				
1	Aktywne metody poszukiwania pracy	Zajęcia z wychowawcą, zajęcia z pedagogiem	Wychowawca, pedagog	Uczniowie klas IV
2	Redagowanie dokumentów aplikacyjnych niezbędnych w poszukiwaniu pracy	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, z języka polskiego, z języka obcego	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, języka polskiego, języka obcego	Wszyscy uczniowie (zgodnie z podstawą programową)
3	Rozmowa kwalifikacyjna-autoprezentacja	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z wychowawcą	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, wychowawca, pedagog	Wszyscy uczniowie
4	Jak szukać pracy? Aktywne metody poszukiwania pracy.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, zajęcia z pedagogiem, zajęcia świetlicowe, zajęcia biblioteczne	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, pedagog, wychowawca świetlicy, nauczyciel bibliotekarz	Uczniowie klas III i IV
5	Prawo pracy.	Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości, przedmioty zawodowe	Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości, nauczyciel przedmiotów zawodowych	Wszyscy uczniowie

Sposoby realizacji działań:

- ✓ lekcje wychowawcze,
- ✓ lekcje przedmiotowe,
- ✓ porady indywidualne i grupowe,
- ✓ zastępstwa,
- ✓ zajęcia pozalekcyjne,
- ✓ wycieczki, udział w targach pracy i targach edukacyjnych,
- ✓ warsztaty,
- ✓ programy multimedialne,
- ✓ powiązanie treści programowych przedmiotu ze światem zawodów,
- ✓ testy, kwestionariusze, ankiety,
- ✓ prowadzenie punktów informacyjnych w świetlicy szkolnej i bibliotece.

XI. Ewaluacja WSDZ

1. Badanie losów absolwentów.
2. Modyfikowanie stosowanych form i metod pracy.
3. Wymiana dobrej praktyki pedagogicznej.
4. Sprawozdanie z realizacji Wewnętrznego Systemu Doradztwa Zawodowego.

XII. Propozycja tematów z zakresu doradztwa zawodowego do realizacji na godzinach wychowawczych:

Klasa I

1. Budowanie poczucia własnej wartości.
2. Moje mocne i słabe strony.
3. Cele osobiste i zawodowe.
4. Role i zadania pełnione w grupie społecznej.
5. Komunikacja interpersonalna.
6. Moje kryteria sukcesu.
7. Motywacja do działania

Klasa II

1. Współpraca w grupie.
2. Mechanizmy funkcjonowania w grupie.
3. Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych.
4. Motywacja do rozwoju.
5. Zarządzanie czasem.
6. Poznajemy świat zawodów, zawody przyszłości.
7. Ćwiczenia kreatywnego myślenia i innowacyjnego działania.

Klasa III

1. Moje preferencje zawodowe.
2. Zasady skutecznego działania.
3. Etapy podejmowania decyzji.
4. Elastyczność, kreatywność oraz innowacyjność myślenia i działania.
5. Diagnoza predyspozycji zawodowych.
6. Kompetencje przyszłości.
7. Prezentacja lokalnego rynku pracy.

Klasa IV

1. Autoprezentacja- rozmowa kwalifikacyjna i procesy rekrutacyjne.
2. Ścieżki kariery edukacyjno- zawodowej po technikum.
3. Stres pod kontrolą.
4. Dokumentacja aplikacyjna.
5. Wchodzę na rynek pracy: mobilność i elastyczność.
6. Rynek pracy i bezrobocie.
7. Formy aktywizacji zawodowej prowadzone przez Urzędy Pracy.

Bibliografia

- 1) B. Bartosz „Poradnik metodyczny dla nauczycieli, pedagogów i doradców zawodowych” www.static.scholaris.pl
- 2) H. Dołęga- Herzog, M. Rosalska „Wykorzystywanie metod kreatywnych w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Propozycje rozwiązań metodycznych” KOWEZ i U, Warszawa 2014 r.
- 3) Klasyfikacja Zawodów i Specjalności. 1995. Wyd. MP i PS. Tom V, Zeszyt 2 cz. II.
- 4) K. Lelińska „Przygotowanie uczniów do wyboru zawodu metodą zajęć praktycznych)” WS i P, Warszawa 1985 r.
- 5) K. Lelińska „Założenia i kierunki rozwoju poradnictwa zawodowego w warunkach reformy edukacji” (1999)Problemy poradnictwa psychologiczno- pedagogicznego” Nr 2/ 11.
- 6) D. Piskula „Poradnictwo kariery przez całe życie” KOWEZ i U, Warszawa 2009 r.
- 7) Psychologiczne podstawy wyboru zawodu. Przegląd koncepcji teoretycznych. KOWEZ i U, Warszawa 2003 r.

- 8) W. Trzeciak. Ogólne zasady funkcjonowania poradnictwa zawodowego w systemie urzędów pracy. maszynopis, Wyd. KUP, Warszawa 1996 r.
- 9) J. Szczepański „Czynniki kształtujące zawód i strukturę zawodową. Socjologia zawodów”, K i W, Warszawa 1965 r.
- 10) W. Trzeciak „Ogólne zasady funkcjonowania poradnictwa zawodowego w systemie urzędów pracy”. maszynopis, Wyd. KUP, Warszawa 1996 r.